

in management and training.

The development of universities in the Catholic Church took place as a result of the reorganization of the educational system. In Ukraine, the Catholic University is a private higher education institution of IV level of accreditation, the main purpose of which is to provide the conditions necessary for a person of higher education. Every Catholic University is an academic community that helps to protect and promote human dignity and cultural heritage through research and education.

Key words: universities under the Catholic Church, higher education, the Catholic Church, higher educational institutions.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 374.1

Компанієць О. В.*

ПОНЯТТЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ФАХОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ

У статті висвітлюються теоретичні підходи сучасних педагогів Держави Ізраїль до трактування поняття «неформальна освіта». Зокрема, обґрунтовується авторська точка зору, що сприйняття цього феномену різними науковцями залежить більшим чином від того, яку практичну роль виконують чи виконували заклади неформальної освіти в різні часи становлення ізраїльської педагогіки як у форматі незалежної країни (з 1948 р.), так і під час життя єврейської общини в діаспорі. На відміну від вітчизняної фахової літератури, ізраїльські дослідники використовують лише термін «неформальна освіта», визначаючи певні його особливості щодо історико-педагогічного процесу та контентного наповнення.

Ключові слова: Держава Ізраїль, неформальна освіта, релігійна освіта, інтерактивна освіта, група, неперервна освіта.

Україна задекларувала своє бажання приєднатися до європейської концепції освіти, що передбачає навчання впродовж усього життя. Інтеграція до ЄС вимагає визнання неформальної освіти в Україні. Це записано в Угоді про асоціацію, Рекомендаціях Європейської Ради про визнання неформальної освіти та навчання від 2012 року [6]. Однак у законодавчому полі України поняття «неформальна освіта» дотепер не існує. Тобто тисячі людей, які проводять та організують різноманітні тренінги, семінари, лекторії, переважно на безоплатній основі, працюють фактично «нелегально», а також без визнання державою їхнього важливого внеску у становлення громадянського суспільства [12].

Але як і будь-яка нова реалія, що прогнозується для імплементації, система неформальної освіти потребує вивчення позитивного досвіду інших країн, вивчення перспектив і доцільності цього кроку, а також механізмів адаптації до українських реалій та історико-педагогічного досвіду, відповідності цілям і завданням системи освіти в Україні як такої. Важливу роль у цьому процесі відіграє необхідність узгодження наукової термінології, що вживається в обох країнах для позначення означеного педагогічного феномену.

Визначення базових характеристик неформальної освіти як інноваційної для українського освітнього середовища в сучасній науковій літературі викликало появу різних підходів до визначення неформальної освіти як педагогічної категорії. Неформальну освіту зокрема розглядають як форму освіти дорослих (А. Гончарук, Н. Горук, С. Зінченко, Н. Мартинова, Н. Сулаєва, Л. Тимчук); як умову реалізації концепції неперервного навчання (Н. Верхоглядова, В. Давидова, Ю. Деркач, М. Лещенко); як синонім до позашкільної або позааудиторної навчально-виховної діяльності (Т. Кристопчук, В. Стрижалковська, І. Яковлева); як неструктурований,

*© Компанієць О. В.

безсистемний та нецілеспрямований процес пізнання нового чи об'єднання за інтересами (С. Закревська, Г. Нестеренко, О. Тишкова) та ін.

Досвід Держави Ізраїль щодо трактування поняття та організації неформальної освіти поки що залишився поза увагою вітчизняних дослідників. В Ізраїлі дослідженням історичного процесу та перспективами розвитку неформальної освіти на сучасному етапі (методи, форми, практична організація неформальної освіти та її кореляція з освітою формальною в Ізраїлі) займаються такі науковці, як Й. Мірвіс, Н. Мендель-Леві, І. Арці, Ш. Роман, Х. Клібанський, Х. Нащрін та інші. Їхня практична діяльність будується на теоретичних засадах сприйняття педагогічного феномену неформальної освіти, які відображені в працях М. Кіпніса, Г. Віткіна, Л. Немировської, Д. Шугуренського, Б. Хазана, А. Коена тощо.

Метою статті є репрезентувати широкому загалу українських науковців думки педагогів Ізраїлю щодо сприйняття неформальної освіти як наукового феномену та практичної діяльності.

На сьогодні у вітчизняному науковому-педагогічному обігу існує декілька дефініцій, що вживаються у зв'язку з неформальною освітою: «освіта дорослих», «неперервна освіта», «освіта впродовж життя», «неформальна освіта», «інформальна освіта», «позааудиторна освіта», «громадська освіта», тощо. Ці поняття активно використовуються в сучасній українській та світовій педагогічній літературі. Вони відображають різні типи організації навчання, що істотно відрізняються один від одного. Що стосується зазначеного поняття в науково-педагогічній літературі Ізраїлю, то традиційно використовується лише термін «неформальна освіта» ('חינוך בלתי פורמלי' – «хінух більті формалі»).

Якщо розглядати історію питання про неформальну освіту, то вперше це поняття увійшло до обігу наприкінці 1960-х рр. (1967 р., Вільямсбург (США)). У той час постало питання про світову освітню кризу через проблеми із застарілими навчальними програмами та низьку здатність формальної освіти адаптуватися до глобальних змін. Стало очевидним, що здобути всі необхідні в житті знання лише в системі офіційної освіти людина не спроможна. На зміну застарілій концепції «одна освіта на все життя» прийшла інша – «навчання впродовж усього життя» [1]. Саме тоді з'явився поділ на формальну, інформальну та неформальну освіту.

Фундаментальні принципи неформальної освіти – доступність і добровільність. У поєднанні з концепцією «навчання впродовж життя» це робить неформальну освіту оптимальним інструментом для людей з абсолютно різними цілями – від заповнення прогалін у базовій освіті до отримання знань для професійної діяльності. На сьогодні фактично все навчання або весь отриманий досвід, що не призводить безпосередньо до отримання диплома, можна вважати неформальною освітою. Її цільовою аудиторією може бути хто завгодно – діти чи дорослі, люди з неповною середньою освітою чи з науковим ступенем [11].

Система неформальної освіти Ізраїлю стала результатом багаторічного професійного творчого пошуку єврейських педагогів та методистів і бере свій початок фактично до становлення Державності. Ще перші поселенці, що почали прибувати до Палестини з території Російської імперії (зокрема з України та Білорусі), були носіями певних виховних та освітніх традицій. Багато хто з них отримали регулярну освіту, мали закінчену вищу освіту (наприклад харків'яни з організації «Білуй»).

На сьогодні в ізраїльській фаховій педагогічній літературі існує декілька підходів до трактування поняття «неформальна освіта»:

1. Певна кількість ізраїльських науковців (Ш. Роман, Г. Яір, Й. Шнайдер), спираючись на історичний досвід існування єврейської громади в діаспорі, схильні ототожнювати неформальну освіту з сімейним вихованням (оскільки саме через родину передавалися в умовах діаспори культурні та національні традиції, властиві єврейському

народу. За таких умов як формальна, так і неформальна компоненти освіти в країнах, де мешкала громада, були віддалені від процесу набуття знань у галузі єврейства).

2. Використовуючи майже такі ж аргументи, як і прихильники концепції «неформальна освіта – родинне виховання», певна частина науковців роблять спробу розглядати неформальну освіту як компонент (Х. Ламперт, Н. Рейхель) або похідну (Н. Мендель-Леві, Н. Ган Ель) релігійної освіти, оскільки саме через навчальні заклади при релігійних установах відбувався процес передання знань у галузі історії, культури, традицій цінностей єврейського народу і саме релігійні книги та діячі виступали в цьому процесі основним джерелом знань. У сучасних умовах релігія має значний вплив на повсякденне життя людей в Державі Ізраїль, а отже, релігійна освіта (у формальній чи неформальній формі) відіграє важливу роль у загальнодержавній системі надання освітніх послуг, що має на меті «виховання людини згідно з настановами іудаїзму – методами, що освячені багатовіковою традицією» [14, с. 37] і має створити такі умови, «за яких навчання стає невід’ємним елементом будь-якої частини повсякденних справ людини» [там само]. Поєднання вищезазначених двох концепцій також відображено в завданнях неформальної освіти, одне з яких сформульовано в сучасному Законі Держави Ізраїль «Про освіту» таким чином: «неформальна освіта має створити умови для при звичаювання нових репатріантів до ізраїльського стилю життя, озброїти їх необхідними знаннями, вміннями, ціннісними орієнтирами, історично притаманними єврейському народові» [3].

3. Цікавою для нашого дослідження є думка директора ізраїльського центру сім’ї «Майя», сучасного ізраїльського педагога та психолога, доктора М. Кіпніса, який у своїй роботі виходить з положення, що неформальна освіта це насамперед інтерактивна освіта, яка відбувається на добровільних засадах за умов згоди учасників процесу навчання. Ця форма освіти виникає в той момент, коли особистість відчуває потребу, яку не в змозі задовольнити через формальні навчальні заклади [4].

4. Г. Віткін – генеральний директор ізраїльського скаутського руху «Цофім» – у своїй лекції «Неформальна освіта в Ізраїлі: метод скаутів Цофім» висловлює думку, що неформальна освіта як основний вид освіти скаутів базується передусім на командних іграх і завданнях, в основу яких покладено «виклик» для групи та кожного з її учасників як основного елементу діяльності [2, с. 16].

5. Л. Немировська – доцент, викладач Ізраїльського просвітницького лекторію для дорослих (Явне, Ізраїль) – у неформальній освіті насамперед убачає «неперервну освіту дорослих» [10, с. 125]. У своїй роботі з репатріантами вона виходить з того, що неформальна освіта має базуватися на органічному поєднанні традиційних й інноваційних структур. На її погляд, це і є рушійною силою процесу неперервного навчання дорослих [9, с. 4].

За визначенням Міністерства освіти Ізраїлю, неформальна освіта в Державі Ізраїль – це будь-який вид організованої систематичної навчально-виховної діяльності, що не співпадає з діяльністю формальних установ освіти [3]. Неформальна освіта в сучасному Ізраїлі не тільки не конкурує із закладами формальної освіти, а є їх невід’ємною складовою.

Професор Б. Хазан (Barry Chazan) у своїй статті «Філософія неформального єврейської освіти» виводить вісім основних характеристик, що покладені в основу сучасної системи неформальної освіти Держави Ізраїль:

1. *Людина в центрі освітнього процесу.* У центрі уваги – людина, її особистісне зростання. Людина розглядається не як сосуд, що потребує наповнення знаннями, а як динамічний організм, який формується і зростає через активну участь у процесі навчання. Учень бере безпосередню участь у власному зростанні. У рамках неформальної освіти акцентується на особистому розвитку та знаходженні свого місця в світі, а не просто переданні цінностей і знань, інформації в системі «вчитель – учень».

2. **Центральна роль досвіду.** Теоретики та практики ізраїльської неформальної освіти переконані, що досвід має вирішальне значення для розвитку людини. Поняття досвіду спирається на ідею, що фізична участь у події або її емоційне переживання дозволяє зрозуміти концепцію, факт чи ідею безпосереднім шляхом. Учасник у реальному часі відчуває, переживає та осягає цінності, а не просто прослуховує лекцію.

3. **Навчальна програма, що базується на досвіді і цінностях.** Навчальна програма часто розглядається як характеристика формальної освіти – класно-урочна система, книги, що мають бути прочитані, засвоєння ідей, написання тестів. Однак у більш широкому сенсі – як загальний план дій, навчальна програма застосовна в Ізраїлі і до неформальної освіти: вона коріниться в сформованому наборі національних цінностей і досвіду. Центральним аспектом навчальної програми ізраїльської неформальної освіти є її гнучкість і динамічність.

4. **Інтерактивність.** Ізраїльська неформальна освіта виходить з переконання, що активна взаємодія між учасниками (учнями і вчителем) є критично важливою в освітньому процесі. Люди вчаться і зростають через активну соціальну взаємодію, що змушує замислитися про погляди і переконання, переосмислити і скорегувати їх, якщо ми вважаємо це за потрібне. Активний діалог не просто корисний з педагогічного погляду, але й у широкому сенсі це один з ключових чинників у формуванні ідей, переконань і поведінки. Принцип інтерактивності передбачає стимульоване середовище, в якому уважно слухають один одного й реагують на висловлювання з гідністю, де учасникам комфортно сперечатися і висловлювати свої навіть протилежні думки. Робота вчителя в неформальному освітньому процесі полягає в тому, щоб створити динамічні інтерактивні процеси між учасниками, ведучими, навчальним матеріалом і національними традиціями.

5. **Груповий досвід.** У системі неформальної освіти Ізраїлю група є невід’ємною складовою процесу навчання. Група, частиною якої є людина, формує її погляди, мову і саму її особистість. Тобто робота в групі – це не просто процес одночасного передання знань усім учасникам, а складний динамічний процес вивчення ідей і цінностей через сутність групового процесу.

6. **«Культура» освіти.** На думку ізраїльських педагогів, цінність і мета освіти полягає не в процесі передання знань, а у «створенні культури». «Культура» в такому контексті розглядається як сукупність компонентів, які складають освітній контекст: норми і коди поведінки, правила взаємодії, мовні засоби, стиль одягу, стан приміщення і багато іншого. Відповідно до теорії культурної психології саме загальне культурне середовище підносить, створює і зміцнює цінності, ідеї, досвід, норми і, зрештою, світогляд. За такого підходу технічні й організаційні моменти не є ані випадковими, ані вторинним щодо освітньої програми – вони самі по собі є частиною освіти. Поняття культури освіти також передбачає, що жодний з агентів освітнього процесу не володіє монополією на освіту. Така культура може бути створена будь-де, де перебуває група: у громадських центрах, спортивних секціях, на конференціях, в їдальні або навіть автобусі.

7. **Залучення.** Неформальна освіта прагне залучити всіх учасників до активної взаємодії, але без насильства, допомагаючи кожному знайти такий ступінь залучення, за якого людині комфортно. Увага до особистості й акцентування на важливих для кожного учасника питаннях стали поштовхом до опису неформальної освіти як «радісного», «веселого», «приємного» проведення часу в фаховій педагогічній літературі Ізраїлю (М. Кіпніс, Ц. Цамерет, Н. Мендель-Леві). Це не пов’язано з певною легковажністю – засновано на позитивних відчуттях, що викликає в учасників приналежність до групи, від досвіду і традицій, які в цій групі склалися.

8. **Цілісність системи «Вчитель/куратор».** Куратор у неформальній освіті навчає за допомогою слів і справ, також як і шляхом формування культури, в центрі якої цінності та традиції. Основна мета куратора – особистісне зростання учасників через взаємодію

і формування досвіду. Він має вміти говорити, слухати і залучати до діалогу інших учасників, а також щиро поділяти ті цінності, які він приносить у групу [16, с. 16-18].

До особливостей сприйняття неформальної освіти як невід'ємного та органічного компоненту системи надання освітніх послуг в Ізраїлі також можна віднести ті відмінності, які характеризують цей вид освіти саме в Ізраїлі:

- по-перше, якщо спиратися на загальновідоме положення, що незалежно від того, де відбувається процес неформального навчання – у стінах формального навчального закладу (школа, університет тощо) або ж за його межами – кружки, студії, виїзні майстер-класи, – неформальна освіта не спирається на формальні плани навчальної діяльності, затверджені Міністерством науки і освіти, то унікальність Ізраїльської моделі полягає в головуванні держави в процесі підготовки педагогічного персоналу для закладів неформальної освіти, розроблення програм для підготовки педагогічних кадрів системи неформальної освіти та навчальних програм для певних неформальних курсів системою формальної освіти (зазвичай, педагогічні вищі країни), у необхідності сертифікування програм і планів роботи цих закладів через відповідні державні органи (державні навчальні заклади педагогічного профілю) тощо;

- по-друге, типовою ознакою неформальної освіти є виведення процесу навчання поза межі освітнього інституційного простору. Однак сучасний Ізраїль пропонує світові моделі, де заклади неформальної освіти є обов'язковою складовою системи закладів освіти формальної (наприклад, до складу навчальних закладів загальнодержавної системи навчальних закладів за проектом «Мофет» як навчальні заклади першого (з 0 до 6 років) та частково другого (з 6 до 12 років) ступеня входять заклади неформальної освіти, які працюють за відповідними програмами [5; 13].

Також традиційно до переваг ізраїльської системи неформальної освіти традиційно відносять наявність сприятливого психологічного середовища для спілкування, навчання та взаємодії; відповідність потребам учасників і, відповідно, спрямованість на подолання дефіциту певних компетенцій; реалізацію соціально-педагогічного потенціалу для роботи з різними категоріями споживачів освітніх послуг; надання психологічного захисту та соціальної обізнаності учасникам у сучасних умовах нестабільності; варіативність програм і термінів навчання; гнучкість змісту, форм і методів навчання; самокерованість щодо вибору педагогів і лідерів, які організують навчальний процес; можливість громадського характеру управління тощо [5; 7; 8; 13].

Отже, культурно-демографічні особливості розвитку сучасного ізраїльського суспільства в історичній ретроспективі (проживання в діаспорі на територіях інших держав та культурних спільнот, пролонгування такого процесу, певна культурна самоізоляція діаспор від домінуючого на певній території соціуму, а також одна від одної, і як наслідок – застиглість педагогічних підходів, форм і методів, викликана потребою збереження культурної, етнічної та релігійної самоідентифікації, репатріаційні процеси, що наявні з середини ХХ ст. і т. ін.) призвели до виникнення в педагогічній практиці єврейського народу розгалуженої системи неформальної освіти, яка за оцінками експертів на сьогодні є передовою у світі й охоплює всі аспекти надання освітніх послуг як по горизонталі (отримання та вдосконалення професійних навичок, задоволення інтересу, заповнення загальноосвітніх прогалів тощо), так і по вертикалі (спрямованість на представників різних вікових, професійних і соціальних груп). Усе вищезазначене відображено і у визначеннях поняття «неформальна освіта», репрезентованих у сучасній фаховій педагогічній і психологічній літературі Держави Ізраїль. Однак, на відміну від вітчизняної фахової літератури, у якій спостерігається паралельне використання декількох термінів для позначення цієї педагогічної реалії, ізраїльські дослідники використовують лише термін «неформальна освіта», визначаючи певні його особливості щодо історико-педагогічного процесу та контентного наповнення.

До перспективних досліджень у зазначеній галузі можна віднести питання кореляції та взаємодії формального й неформального компонентів освіти в Державі

Ізраїль і шляхи використання цього досвіду для задоволення потреб сучасної системи освіти України.

Література:

1. «Аккредитации предыдущего и неформального образования» (APEL) (Меморандум непрерывного образования ЕС 2000 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.znание.org/docs/memorandum.html>.
2. Виткин Г. Неформальное образование в Израиле: метод скаутов Цофим / Г. Виткин // Движение еврейских скаутов Цофим. – Тель-Авив : Цофим, 2015. – 16 с.
3. Закон Держави Ізраїль «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edu.gov.il/owlHeb/Pages/default.aspx>.
4. Кипнис М. Песах и неформальное образование в Израиле / М. Кипнис // Израиль для Вас – 15.03.2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://il4u.org.il/blog/about-israel/israel-today/pesah-i-neformalnoe-obrazovanie-v-izraile>.
5. Клібанські Х. Від додаткової освіти для молоді до неформальної освіти для дорослих / Х. Клібанські // Міфне. – 2008. – Жовтень. – С. 33-38 (мовою іврит).
6. Крулько І. Чи потрібна в Україні неформальна освіта / І. Крулько // Українська Правда. – 10.03.2015.
7. Ламперт Х. Про необхідність скасування різниці між формальною та неформальною освітою / Х. Ламперт // Махон мофет. – 2009. – № 37 (березень). – С. 3-5 (мовою іврит).
8. Міхаелі Н. Вже є інша освіта / Н. Міхаелі // Гедхінух. – 2013. – № 5 (квітень). – С. 78-79 (мовою іврит).
9. Немировская Л. А. Личность педагога как фактор мотивации к учению у пожилых репатриантов в рамках неформального образования в Израиле / Л. Немировская // Непрерывное образование: XXI век. – 2015. – Выпуск 4 (12). – С. 1-18.
10. Немировская Л. А. Новые репатрианты в системе непрерывного образования взрослых в Израиле / Л. Немировская // Непрерывное образование: XXI век. – 2014. – Выпуск 2 (6). – С. 117-137.
11. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
12. Платонова А. Неформальна освіта в культурі: довгострокові внески з високими відсотками / А. Платонова // Українська правда. Життя. – 29.03.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/29/209983/view_print/.
13. Рейхель Н. Поняття неформальної освіти / Н. Рейхель // Махон мофет. – 2009. – №37 (березень). – С. 5-9 (мовою іврит).
14. Система освіти в Ізраїлі. Методичні матеріали міністерства абсорбції Держави Ізраїль. – Єрусалим : Міністерство абсорбції, 2015. – 47 с. (мовою іврит).
15. Шнайдерман О. Всеизраильская система физико-математических школ «Мофет» / О. Шнайдерман [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://akids.narod.ru/mofet.htm>.
16. Chazan B. A philosophy of Israel education/ Barry Chazan. – New York : Springer, 2016. – 68 p.

Компанец А. В.

ПОНЯТИЕ «НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»

В СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ГОСУДАРСТВА ИЗРАИЛЬ

В статье освещаются теоретические подходы педагогов Государства Израиль к трактовке понятия «неформальное образование». В частности, обосновывается точка зрения, что восприятие даного феномена различными учеными зависит большим образом от того, какую практическую роль выполняют или выполняли учреждения неформального образования в разные времена становления израильской педагогики. В отличие от украинской педагогической литературы, в которой наблюдается параллельное использование нескольких терминов, израильские исследователи используют только термин «неформальное образование», подчеркивая определенные его особенности в историко-педагогическом процессе и контентном наполнении.

Ключевые слова: Государство Израиль, неформальное образование, религиозное образование, интерактивное образование, группа, непрерывное образование.

Kompaniits O. V.

THE CONCEPT OF «NON-FORMAL EDUCATION»
IN THE MODERN ISRAEL EDUCATIONAL LITERATURE

Today Ukraine defines non-formal education as an innovative and progressive concept for its educational environment and that's why the definition of basic characteristics of this concept as well as its definition as a pedagogical category in the modern scientific literature of Ukraine caused the emergence of various approaches. The article is devoted to theoretical approaches of contemporary educators of Israel to the concept of «informal education», where the perception of this phenomenon depends, mainly, on the practical role that the institutions of non-formal education have performed or carried out at different times in the formation of Israeli pedagogy, both in the format of an independent country (since 1948) and in Jewish community in the Diaspora (Exile, on the territories of other countries and cultural communities). Unlike Ukrainian pedagogical literature, in which to denote this pedagogical reality exist parallel use of several terms (long-life education, informal education, additional education etc.), Israeli researchers use only the term «non-formal education», emphasizing its certain features in the historical and pedagogical process as well as content. The article presents the views of modern Israeli educators who see the problem of non-formal education from different points of view: as a component of the educational system and the form of continuing education for adults, as a form and means of understanding the cultural and value achievements of the Jewish people by children and youth, as a form of providing educational services, where interactivity and voluntariness are the main etc.

Key words: Israel, non-formal education, religious education, interactive education, group, continuing education.

Рецензент: Кузьменко Ю.В.

УДК 373.5.016:5(477)«19/20»

Кохановська О. В.*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ
В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано основні тенденції зміни змісту природничо-математичної освіти дівчат у навчальних закладах ХІХ – початку ХХ століття. Проаналізовано сутність поняття «зміст освіти». Визначено, що зміст освіти відбиває суспільний ідеал – наявні в суспільстві уявлення про те, якою має бути освічена людина, – і має історичний характер, оскільки зумовлений цілями освіти на певному етапі. На основі аналізу історичних документів і досліджень науковців у сфері природничо-математичної жіночої освіти виділено основні етапи трансформації змісту природничо-математичної освіти ХІХ – початку ХХ століття та схарактеризовано закономірності, що вплинули на цей процес.

Ключові слова: зміст освіти, реформування освіти, природничо-математична освіта дівчат, ХІХ – початок ХХ століття.

Реформування суспільного життя нашої країни сприяє зростанню вимог до якості загальної освіти. Глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, розвиток науки вимагає оновлення національної освіти України. Нормативно-правові документи доводять, що зміст навчання природничо-математичних дисциплін у навчальних закладах України має забезпечувати високий рівень підготовки учнів. Водночас світові та вітчизняні досягнення в науці, техніці, виробництві висувають нові вимоги до підготовки фахівців з природничо-математичних напрямків.

Трансформаційні зміни у сфері освіти, що стосуються змісту навчально-виховного процесу, від яких прямо залежить якість освіти, спонукають звернутися до історичного минулого, адже пошуки способів і технологій розв'язання завдань сучасної педагогічної

*© Кохановська О. В.